

Вітчизняні вчені, базуючись на результатах зарубіжних колег, по-перше, розширюють сферу застосування екосистемного підходу, вивчаючи екосистеми різних видів підприємницької діяльності, по-друге, враховують просторову ієрархічність екосистем, і, нарешті, зміщують акценти, приділяючи особливу увагу розгляду окремих елементів у структурі екосистем.

Список джерел:

1. Adner R. Match Your Innovation Strategy to Your Innovation Ecosystem. Harvard Business Review. April 2006. Vol. 84. No. 4. Pp. 98-107.
2. Jacobides M. Industries, Ecosystems, Platforms, and Architectures: Rethinking our Strategy Constructs at the Aggregate Level. Working paper. January 2015. Pp. 1-49.
3. Mathew J Manimala. Entrepreneurial Ecosystem. Web of Science. Springer New Delhi. 2015. No. 1. Pp. 390.
4. Wulf A. Knowledge sharing and collaborative relationships in business ecosystems and networks. A definition and a demarcation. Industrial Management & Data Systems. 2017. Vol. 117. No. 7. Pp. 1407-1425.

АРХІТЕКТУРА ІСЛАМСЬКОГО СВІТУ:

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ ТА КОНСТРУКТИВНІ ФОРМИ

Каракан Хактан Маніса (Туреччина)

Науковий керівник – доцент, к. філол. н. Опришко Н.О.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Мусульманська архітектура свідчить про високий рівень впливу та витонченості, якого мусульманське суспільство досягло в той час, коли Європа переживала середньовіччя. Мусульманський муляр, архітектор і художник при будівництві мечеті, палацу або звичайного житлового будинку чудово передавали глибоку відданість Ісламу громаді. На думку багатьох дослідників, навіть на європейський архітектурний ренесанс багато в чому вплинули досягнення мусульманських архітекторів. Про це говорить, зокрема, Б. Флетчер

[1], який стверджує, що: «в даний час загально визнано, наскільки європейська готична архітектура завдячує ісламським прототипам, багато з яких стали відомі хрестоносцям у Єгипті, Палестині та Сирії» [1, с. 78]. Можна з упевненістю сказати, що в інші історичні періоди різні елементи та/або форми мусульманської архітектури набували популярності в тих чи інших країнах, про що зараз свідчить низка чудових пам'яток архітектури, розкиданих по всьому світу.

Слід зазначити, що у контексті архітектури люди іноді неправильно використовують терміни «мусульманська» та «ісламська» [див.: 2, с. 60-75]. Ці слова теоретично взаємопов'язані, але концептуально різні. Мусульманин – це загальне слово, що відноситься до релігійних та географічних установок ісламу. Мусульманська архітектура – це стиль побудови країн мусульманської релігії, термін, який може включати в себе сучасну або стару архітектуру, що практикується в цих країнах, і при цьому вона не обов'язково повинна бути ісламською або демонструвати будь-які відомі особливості ісламської архітектури, такі як арка, купол, ліпнина, арабеска, прикраса. Термін «мусульманське місто» пов'язаний суто із його розташуванням в мусульманській країні, а не з його ісламськими морфологічними ознаками.

Інший недолік використання цієї концепції пов'язаний із будинками мусульманського походження, але не в мусульманському світі, як у випадку з Іспанією, Сицилією, колишніми радянськими республіками та іншими країнами. Правильніше можна визначити мусульманську архітектуру як сукупність будов, виконаних мусульманськими майстрами або в мусульманській країні, або на територіях, що знаходилися під мусульманським правлінням. Термін «ісламська архітектура» також може вводити в оману, оскільки можна зрозуміти, що він пов'язує архітектуру з конкретною релігійною (ісламістською) групою або з винятково релігійними функціями, тоді як насправді він відображає певний спосіб і стиль будівництва, розроблений у цивілізації Ісламу. У цьому визначенні не враховуються

розташування та фактична функція будівлі, а скоріше враховується його ісламський характер з погляду дизайну, форми та декору. Дане визначення включає всі типи будівель, а не тільки пам'ятники. Воно стосується як звичайного будинку, так і мечеті, базару, палацу й інших архітектурних споруд.

Відповідно до загальноприйнятої класифікації, виділяють досягнення мусульманської архітектури у двох основних галузях: у релігійному та світському будівництві.

Основною формою релігійної (сакральної) архітектури є *мечеть*, яка була винайдена в перший рік хіджри, щоб служити престижній ролі, забезпечуючи притулок для перших мусульманських громад. Віряни збираються туди п'ять разів на день і щоп'ятниці. Поєднання таких елементів, як арка, купол і колони, каліграфічні ілюстрації та геометричні прикраси створюють безперервне почуття спокою та споглядання.

Другим за вагою релігійним будинком є *медресе* (школа). Загалом це коледж, який походив із мечеті і згодом став незалежною установою для навчання та освіти. Форма медресе поступово еволюціонувала, починаючи з простих будинків вчителів і досягаючи монументального характеру, наприклад, Аль-Кутубія в Марракеш, Марокко. Тут будівля включала лекційні зали, бібліотеку, житлові кімнати для студентів і допоміжні приміщення, такі як ванни, фонтани і внутрішній двір, обладнаний водяним годинником. Незважаючи на те, що в мусульманському світі досі існує медресе, більшість викладання в ньому здійснюється сучасними університетами, які структурно не відрізняються від своїх західних аналогів.

Інші релігійні будівлі – це *монастирські мечеті* (Завія) та *мавзолеї*, які також можуть бути дуже складними, іноді досягаючи історичної монументальності (наприклад, Тадж-Махал в Індії).

Мусульманські світські будівлі – це переважно господарські приміщення, палаци та звичайні будинки містян. Однак, архітектура їх характеризується високою адаптацією простору до релігійних цінностей і вчень, особливо тим,

що належать до приватної та суспільної сфери. Від ранніх палаців Умайяда та Аббасидського халіфату до сучасних будинків «планування інтер'єру враховує чітку різницю між приватним та громадським простором» [3, с. 107]. Адже перший призначено для сім'ї та сімейного життя, тобто великою мірою для дітей і жінок, тоді як другий (наприклад, у палаці) має функціонувати як місце для ведення громадських справ. Серед приміщень із подібною функцією можна виокремити приймальні, зали засідань, урочисті суди (майдани) та мечеті для королівського оточення. Їхня архітектура, конструкція та декор були відомі по всьому світу, будучи тлом у багатьох світових витворах мистецтва.

Серед інших будівель, які складають частину мусульманської світської архітектури, є численні військові споруди, такі як замки, фортеці, башти та мури. Вони були створені для забезпечення захисту міст, особливо в районах, де загроза зовнішньої агресії була такою самою, як у Палестині та її прикордонних країнах (Сирії та Йорданії), у Каїрі та на узбережжі Північної Африки. За цими валами були встановлені гігантські ворота, що становлять частину оборонної системи, а також елементи церемоніальних меблів (перемоги). Найстарішою з подібних споруд є Баб Ракка в Багдаді Аль-Мансур (772 р. н. е.) і Баб Аль-Футух в Каїрі (11 століття).

Мусульманський інтерес до торгівлі призвів до появи таких архітектурних форм, як *караван-сарай*, *склади* (Qaysariyaog Khan) і *ринки* та *базари*, які згодом сформували економічне серце мусульманських міст. В інженерній архітектурі мусульманам вдалося створити ансамблі структур, що поєднують високий рівень будівництва, функціональність та красу. Їхні мости, фонтани та водосховища також утворюють захоплюючі елементи, що демонструють цілеспрямованість та професіоналізм будівельників й архітекторів.

Якщо зосередити увагу на Туреччині, то це справжня скарбниця ісламської архітектури, де переплелися традиції Сельджуків, Османів та візантійський спадок. Серед найбільш визначних пам'яток, які найкраще

демонструють ключові конструктивні форми ісламської архітектури, можна перелічити кілька. По-перше, це Мечеть Султанахмет (також відома під назвою Блакитна мечеть) у Стамбулі. Її вважають вершиною саме османського стилю, що поєднує ідеальну симетрію та неймовірну роботу з об'ємом. Ключові елементи мечеті – каскад куполів (в якому центральний купол підтримується чотирма напівкуполами, що створює ефект «стікання» простору), шість мінаретів (така кількість – доволі рідкісна особливість, що в даному випадку підкреслює високий статус споруди) та майоліка (внутрішнє оздоблення тисячами блакитних кахлів з рослинними орнаментами). По-друге, це Мечеть Сулейманіє роботи видатного архітектора Мімара Сінана, що також знаходиться у Стамбулі і вважається еталоном легкості, раціональності та акустики. Конструктивні форми, за рахунок яких досягається подібний ефект, включають світловий барабан (велика кількість вікон у основі купола наповнює молитовний зал «божественним» світлом) і підпірні арки (масивні контрфорси майстерно сховані архітектором всередині стін, щоб будівля виглядала легкою). Ця споруда відрізняється тим, що є елементом комплексу (Кюлліє): навколо мечеті розташовані медресе, лікарня та кухня, що є класикою ісламського містобудування. Сконструйована тим же архітектором, почесне місце серед турецьких пам'яток посідає Мечеть Селіміє в Едірне, ключові елементи якої – це восьмикутна опора (купол мечеті тримається на восьми потужних колонах-пілястрах, що дозволяє зробити внутрішній простір абсолютно відкритим і робить сам купол візуально більшим) і мукарнаси (витончені «сталактитові» переходи в кутах споруди). Зрештою, варто згадати Велику мечеть і лікарню в Діврігі, що представляє епоху Сельджуків і входить до складу світової спадщини ЮНЕСКО. Вона відрізняється від османської архітектури своєю суворістю та фантастичним різьбленням по каменю, монументальними порталами-«пештак» (входи з глибоким рельєфним різьбленням, що створює гру світла й тіні) і складним геометричним

орнаментом (математичні візерунки, що символізують нескінченність Всесвіту).

Як бачимо, мусульманські країни дали світу багато визначних пам'яток архітектури та видатних майстрів, які їх зводили. Крім того, світова архітектура поповнилася низкою нових унікальних архітектурних форм та елементів, які вже протягом багатьох століть активно використовуються у різних частинах світу.

Список джерел:

1. Fletcher B.A *History of Architecture: On the Comparative Method*, 17th edition. London: The Athlone Press, 1961. 158 p.
2. Hakim, B. *Arabic Islamic Cities: Buildings and Planning Principles*. London: Kegan Paul, 1986. 231 p.
3. Kostof S. *A History of World Architecture*. Oxford: Oxford University Press, 1994. 260 p.

МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: НОВІ ОРІЄНТИРИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Магеррамов Камал (Азербайджан)

Науковий керівник – доцент, к. екон. н. Кудрявцев В.М.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Україна, Харків

Цифровізація робить життя комфортнішим, підвищує рівень і якість життя громадян, а невід'ємним плюсом є підвищення конкурентоспроможності країни на світовій арені. Цифровізація – це цілісна, чітка система, організована на використання інформаційно-комунікаційних технологій і покликана мобільно та радикально змінити бізнес, державне управління, охорону здоров'я та інші сфери суспільства. Ми говоримо про перетворення всього суспільства. Частка цифрової економіки у ВВП зростає з кожним роком, через що саме